

Biljana Ratković-Njegovan*
Maja Vukadinović**

AUTORITET LIDERA IZ PERSPEKTIVE MLADIH

Sažetak: U radu se ispituje koje odlike i u kojoj meri bi trebalo da ih ima autoritet koji je lider u svojoj oblasti. Na osnovu pregleda obuhvatne literature, izabrane su odlike za koje se pretpostavlja da karakterišu autoritet. U ispitivane odlike spadaju: stručnost, moralne vrline, znanje, lične osobine, položaj u društvu i uticaj. Šeststo pedeset i pet ispitanika, studenata Visoke poslovne škole strukovnih studija u Novom Sadu, imalo je zadatak da na petostepenim skalama proceni u kojoj meri bi određenu odliku trebalo da ima autoritet koji je lider u svojoj oblasti. Rezultati su pokazali da se znanje, a zatim moralne vrline procenjuju najvišim vrednostima, dok položaj u društvu i uticaj zauzimaju poslednje mesto po važnosti među procenjivanim odlikama. Pokazalo se da se treća godina izdvaja, u odnosu na prvu i drugu godinu, po značajno višim ocenama znanja, moralnih vrlina i stručnosti, kao i da se moralne vrline procenjuju kao značajnije za devojke nego za mladiće. Dobijeni rezultati diskutovani su u kontekstu liderstva.

Ključne reči: autoritet, lider, znanje, moralne vrline, osobine ličnosti, stručnost

THE AUTHORITY OF LEADERS - FROM THE VIEWPOINT OF YOUNG PEOPLE

Abstract: The paper presents the results of the research designed to provide the insight into young people's opinion on what characteristics and to what extent leaders in particular areas should have. Based on relevant literature the characteristics that are supposed to define the authority of a leader were extracted. The survey evaluated: expertise, moral virtues, knowledge, personal characteristics, social position and influence. Six hundred and sixty five participants, students of the Higher School of Professional Business Studies in Novi Sad, had a task to assess on a five-degree scale the measure in which the certain authority, who is a leader in his field, should possess a certain characteristics. The results have shown that knowledge came first, followed by moral virtues, while social position and influence were evaluated as the least important qualities of a leader. The third year students have shown much higher evaluation of knowledge, moral virtues and competence than have the younger ones. Moral virtues ranked higher with female than with male students. The survey results are discussed with respect to the up-to-date concept of leadership.

Key words: leader, authority, knowledge, moral virtues, personal characteristics, expertise

* Doc. dr Biljana Ratković-Njegovan, profesor strukovnih studija, Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad, Srbija

** Dr Maja Vukadinović, profesor strukovnih studija, Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad, Srbija

Pojam autoriteta potiče od latinske reči *auctoritas* i može da znači ugled, dostojanstvo, vrednost, savest, uzor ili mnjenje. Princip autoriteta se zasniva na njegovom dobrovoljnom prihvatanju, bez vanjske prinude (Ratković-Njegovan, Bajac, 2007: 178) i normativne pretnje (Đorđević, 1973). Autoritet se obično vezuje uz ličnost čijem se sudu pokoravamo iz poštovanja, na osnovu njegove pretpostavljene sposobnosti da nam iznese svoje mišljenje na način da mu bespogovorno verujemo, ni trenutak ne sumnjajući u njegovu ispravnost (Gruden, 2007).

U literaturi se može uočiti više tipova autoriteta. Razlikuju se *de facto* i *de iure* autoriteti (Woods, Walton, 1974; Schellens, 1985), egzekutivni i neegzekutivni autoriteti (De George, 1985), autoriteti koji se zasnivaju na stručnosti ili na moći (Schellens, Verhoeven, 1994), te kognitivni (epistemički, *de facto*) i administrativni (deontički, *de jure*) tipovi autoriteta (Wilson, 1983). De Džordž (De George, 1985) zastupa pluralistički koncept autoriteta, pa ovim tipovima dodaje i roditeljski, politički, moralni, kao i religijski autoritet. Bočenski (Bocheński, 1974) sve tipove autoriteta svodi na epistemički ili autoritet znanja i deontički ili autoritet obaveza i kontrole, dok Godvin (Goodwin, 1998) razlikuje tri tipa autoriteta, temeljeći ih na naređivanju, stručnosti i dostojanstvu.

S obzirom na princip legitimnosti, Veber (Weber, 1976) definiše tradicionalni, harizmatički i birokratsko-racionalni tip autoriteta. Tako se, prema ovom autoru (Weber, 1976), *tradicionalni* tip zasniva na odnosima strogo ličnog poštovanja, na prihvatanju tradicije kao neprikosnovenosti onoga što je oduvek postojalo kao takvo, na prihvatanju normi, ali ne pravno zasnovanih, već normi koje je tradicija učinila „svetima”. Tradicionalni autoritet jača *autoritativne* snage. *Harizmatički* tip ne poznaje nikakvu drugu „legitimnost” do one koja proizilazi iz lične, stalno i iznova osvedočene moći. Njegova misija se mora potvrđivati, tako što će donositi dobrobit svojim pristalicama. Moć harizme počiva na emocionalnoj uverenosti u važnost i vrednost neke njegove akcije. Harizma je revolucionarna, zasnovana na ličnom predanju i njenom ličnom autoritetu; nije nikakva stalna „institucionalna” tvorevina, već njena suprotnost. Uključuje afektivnu predanost ličnosti vođe. *Birokratsko-racionalni* tip autoriteta karakteriše apstraktna legalnost, patrimonijalnost i postojanost u smislu „svakodnevnne tvorevine”, kao i uloga u podmirivanju svakidašnjih potreba koje se stalno ponavljaju. Birokratska struktura je samo racionalna kopija patrijarhalne strukture i predstavlja trajnu tvorevinu. Sadrži sistem racionalnih pravila i usmerena je na pokoravanje racionalnim normama. Objektivna osnova birokratske moći je njena tehnička neophodnost (Weber, 1976).

Poslednjih decenija istraživanja vezana za stavove mladih prema autoritetu okupiraju pažnju brojnih istraživača. Različite studije ispitivale su stavove prema roditeljima (Rigby, Schofield, Slee, 1987), prema nastavnicima (Raviv, Bar-Tal, Raviv, Biran, Sela, 2003), kao i prema institucionalnim autoritetima (Rigby, Mak, Slee, 1989; Rigby, 1990). Utvrđeno je da su stavovi prema roditeljima, nastavnicima, institucijama i zakonu, ako se posmatra uopšteno, pozitivni (Levy, 2001). Unutar ovog opšteg

trenda relativno pozitivnih stavova, ranije američke studije (Lapsley, Harwell, Olson, Flannery, Quintana, 1984) pokazale su da stavovi prema autoritetu postaju nepovoljniji s godinama starosti adolescenata, odnosno da postoji stabilizacija u stavovima prema autoritetima do sredine tinejdžerskih godina (Murray, Thompson, 1985; Rigby, Rump, 1981; Rigby, Densley, 1985).

U ovom radu ispituje se svojstva koja odlikuju autoritet lidera u svojoj oblasti, i to kod ispitanika koji se nalaze u ranim zrelih godinama. Ovo pitanje čini se značajnim, posebno s obzirom na to da se u recentnom sociološkom istraživanju (Kane, 2010) pokazalo da postoje tri različita tipa generacija rođenih u XX veku, koje se diferenciraju međusobno po svojim stavovima prema autoritetu. Prvi tip čini „tiha generacija” ili „tradicionalisti” (rođena u razdoblju između 1925. i 1945. godine), koja je proživela svetsku ekonomsku krizu, Drugi svetski rat i mnoge napore i odricanja, zatomljenog i odgođenog životnog veselja. „Tihu generaciju” karakterišu zajednička uverenja i proživljena životna iskustva, kao i visok stepen poštovanja društvenih autoriteta. Drugom tipu pripada generacija rođena posle 1945. godine, nakon Drugog svetskog rata, kada počinje ekonomski zamah i naziru se počeci potrošačkog i društva obilja. Ova generacija (rođeni u razdoblju između 1945. i 1965. godine) pripada „Yuppies” ili „Baby Boomers” tipu, ima kritički odnos prema autoritetima i sve autoritete stavlja pod znak pitanja. Trećem tipu, „Yiffies” ili generacija „X”, pripada generacija rođena u razdoblju od 1965. do 1980. godine. Za nju je karakteristično opšte cyničko raspoloženje i postavljanje izazova svim autoritetima, budući da je ova generacija stasavala u godinama krize i društvenom okruženju punom neizvesnosti. Rezultati naših istraživanja bi mogli dopuniti ove nalaze, s obzirom na to da se odnose na generaciju rođenu posle 1980. godine.

Svaka sfera života ima svoje autoritete, pa je istraživanje ovog fenomena moguće sprovesti iz nekoliko perspektiva (Spencer, 1970; Lukes, 1987) – politikološke, psihološke, filozofske, teološke, sociološke, pravne ili menadžerske. U ovom radu se orijentišemo na princip autoriteta u oblasti menadžmenta, posebno u kontekstu teorije i prakse liderstva i referentnih osobina lidera.

U opštoj teoriji menadžmenta autoritet se vezuje za principe upravljanja i vođstva i shvata kao moć komandovanja, zapovedanja, kontrole, nagrađivanja i kažnjavanja. Uključuje formalna prava u primeni moći, kako bi se osigurala poslušnost potčinjenih. Autoritet u menadžmentu može biti *formalan*, zasnovan na legitimitetu ili zakonom propisanom osnovi sprovođenja određenog uticaja, i *neformalan*, koji je posledica znanja, iskustva, ekspertize (Fayol, 1949). Za menadžera nije dovoljan samo autoritet pozicije, već je nužno da poseduje i lični autoritet i autoritet znanja. Prema tradicionalno-klasičnoj teoriji organizacije i menadžmenta autoritet je unitaran i homogen, pa čovek ili ima ili nema autoritet.

U savremenim teorijama liderstva dominiraju dve orijentacije, suprotstavljene u pristupu referentnim osobinama lidera (Grubić-Nešić, 2008). Prema prvoj, istraživanje

karakteristika lidera treba fokusirati na *osobine* i karakteristike ličnosti kojima se lider razlikuje u odnosu na ostale, dok se drugi pristup bazira na opserviranju *ponašanja* lidera, koje ga i čini liderom. I pored ovih, konceptualnih razlika, većina autora deli mišljenje da je lidere moguće klasifikovati (idealno-tipski) u grupe autoritarnih, transformacionih i harizmatičkih. Početna teorijska dilema u izučavanju fenomena liderstva (osobine ili ponašanje) kompromisno se razrešava konceptom o dvodimenzionalnoj prirodi lidera – orijentisanoj na *zadatak* i orijentisanoj na *zaposlene*. Na toj premisi su teoretičari Blejk i Mauton (Blake, Mouton, 1964) razvili menadžersku mrežu identifikacije oblika ponašanja menadžmenta, odnosno četiri stila liderskog ponašanja. Prvom stilu pripadaju lideri orijentisani na strukturu, strategiju, okruženje, implementaciju, eksperimentisanje i adaptaciju (lider kao „društveni arhitekta koji analizira i dizajnira”, Grubić-Nešić, 2008). Drugi tip čine lideri orijentisani na ljudske resurse, treći su politički orijentisani lideri, dok u četvrtu grupu spadaju lideri – vizionari. Hausov (House, 1997) koncept liderstva zasnovan je na tipu *harizmatiskog* lidera koji poseduje veliku referentnu moć, samopouzdanje i dominantnost, te čvrsto uverenje u moralnost ličnih stavova.

CILJEVI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

U našem radu autoritet shvatamo kao autonomnu, kulturno-integrativnu vrednosnu kategoriju (Golubović, 1973), kao oblik društvenosti i društvenih veza zasnovanih na dobrovoljnom prihvatanju, bez prisile i sankcije (Ratković-Njegovan, Bajac, 2007; Đorđević, 1973; Neuman, 1974; De Jouvenel, 1955). Tako autoritet biva prihvaćen na osnovu pozitivnih svojstava nekog subjekta, te se pretpostavlja da autoritet prihvata autonoman i slobodan čovek (Ratković-Njegovan, Bajac, 2007; Đorđević, 1973; Neuman, 1974; De Jouvenel, 1955). Pojam lidera u ovom radu prepostavljamo pojmu autoriteta, budući da lider, osim obaveznih profesionalnih i organizacijskih umeća, treba da dostigne i odlike, tj. pozitivna svojstva koja vezujemo uz autoritet. Iz ugla teorije liderstva, u te odlike spadaju: kreativnost, otvorenost, društvenost, poštenje, lični integritet, samopouzdanje, poverenje, orijentisanost na ljude i inovacije, emocionalna inteligencija (Grubić-Nešić, 2008), vizionarstvo. Bas (Bass, 2008) ovim osobinama dodaje i obaveze lidera prema sledbenicima na inspirativnu motivaciju, intelektualnu stimulaciju i individualizovanu obzirnost.

U tom smislu, definisali smo i problem našeg istraživanja, a on se odnosi na pitanje koje su to odlike i u kojoj meri bi trebalo da ih ima autoritet koji je lider u svojoj oblasti?

Osnovni istraživački zadatak je usmeren na utvrđivanje:

- koja pozitivna svojstva, odnosno koje odlike, treba da ima autoritet koji je lider u svojoj oblasti;
- u kojoj meri bi određenu odliku trebalo da ima autoritet koji je lider u svojoj oblasti;

- da li se procene odlika razlikuju u odnosu na opšte demografske karakteristike ispitanika.

Cilj ovog istraživanja je da se utvrdi koje se to odlike autoriteta izdvajaju kao dominantne, a na osnovu kojih se određeni subjekat prihvata kao autoritet koji je lider u svojoj oblasti. Zatim, cilj je i da se ispita da li postoje razlike u izdvojenim osobinama u odnosu na opšte demografske karakteristike ispitanika.

Na osnovu ciljeva istraživanja definisane su sledeće istraživačke hipoteze:

- postoje jasno diferencirane odlike autoriteta koji se smatra liderom u svojoj oblasti;
- postoje razlike u izdvojenim osobinama u odnosu na opšte demografske karakteristike ispitanika.

METODOLOGIJA

UČESNICI U ISTRAŽIVANJU

U istraživanju je učestvovalo 655 ispitanika, studenata Visoke poslovne škole strukovnih studija u Novom Sadu. Obuhvaćeno je 326 devojaka (49,8%) i 329 mladića (50,2%). Prosečna starost ispitanika je približno 22 godine. Ispitanici su bili studenti prve godine (55%), zatim studenti druge godine (23,2%) i studenti treće godine (21,7%). Studije najvećeg broja ispitanika finansira porodica (59,5%), manji broj njih se finansira iz budžeta države (31,3%), još manji broj njih plaća studiranje od zarade stečene zaposlenjem (6,4%), dok samo 2,7% ispitanika finansira studije na neki način drugačiji od prethodno navedenih. Socijalni status porodice ispitanika je samoprocenama ispitanika, u rasponu od odličan, vrlo dobar, dobar i loš. Najveći broj ispitanika (44,6%) svoj je porodični materijalni status procenio kao dobar, manji broj ga procenjuje kao vrlo dobar (35,6%), dok najmanji broj ispitanika svoj porodični status procenjuje kao odličan (11,6%), ili kao loš (8,2%).

INSTRUMENT

U istraživanju je korišćen upitnik kojim su se ispitivale odlike koje bi autoritet trebalo da poseduje da bi bio lider u svojoj grani.

Lista osobina konstruisana je na osnovu pregleda relevantne literature iz oblasti sociologije, psihologije, socijalne psihologije, politikologije i antropologije (Ratković-Njegovan, 2009; Grubić-Nešić, 2008; Origgi, 2005; Bojanović, 2004; Golubović, 2003; Goodwin, 1998; Grinberg, Baron, 1998; Bitel, 1997; Walton, 1997; Altemeyer, 1996; Rot, 1994; Havelka, 1992; From, 1989; De George, 1985; Schellens, 1985; Wilson, 1983; Sennet, 1980; Jerotić, 1980; Bojanović, 1979; Weber, 1976; Milgram, 1974;

Russell, 1974; Bocheński, 1974; Woods, Walton, 1974; Simmel, 1969). Lista odlika autoriteta obuhvatala je: *stručnost, moralne vrline, znanje, lične osobine, položaj u društvu i uticaj*.

Zadatak ispitanika sastojao se u tome da na petostepenim skalama, za svaku od šest odlika autoriteta procene u kojoj meri bi određenu odliku trebalo da ima autoritet koji je lider u svojoj oblasti.

POSTUPAK

Ispitivanje je sprovedeno grupno, u okviru redovne nastave u školi. Nakon objašnjenja postupka, svi ispitanici su odgovarali na upitnik. Primena upitnika trajala je oko 10 minuta.

REZULTATI

ODLIKE AUTORITETA

Rezultati analize razlika (Paired Samples Test) u procenama po odlikama autoriteta, izvedenih na celokupnom uzorku, pokazuju da se znanje ($M=4.23$, $SD=0.97$), moralne vrline ($M=4.05$, $SD=1.04$), lične osobine ($M=3.96$, $SD=1.03$), stručnost ($M=3.83$, $SD=1.19$), položaj u društvu ($M=3.52$, $SD=1.26$) i uticaj ($M=3.55$, $SD=1.21$), statistički značajno razlikuju. Znanje se procenjuje kao najpotrebnija odlika koju bi trebalo da ima autoritet – lider u svojoj oblasti. Zatim slede moralne vrline, pa lične osobine, potom stručnost, dok su na poslednjem mestu potrebnih odlika: položaj u društvu i uticaj. U Tabeli 1. dati su rezultati izračunatih razlika u procenama ispitanika, po parovima mereni odlika autoriteta.

Tabela 1. Rezultati t-testa (Paired Samples Test), $N=655$, $df=654$

Parovi odlika autoriteta	95% CI		t	p
	LL	UL		
Stručnost/Moralne vrline	-0.30	-0.12	-4.69	.000
Stručnost/Znanje	-0.47	-0.32	-10.03	.000
Stručnost/Lične osobine	-0.24	-0.01	-2.16	.031
Stručnost/Položaj u društvu	0.17	0.43	4.56	.000
Stručnost/Uticaj	0.15	0.40	4.51	.000
Moralne vrline/Znanje	-0.25	-0.10	-4.86	.000
Moralne vrline/Lične osobine	-0.01	0.18	1.96	.050
Moralne vrline/Položaj u društvu	0.39	0.65	8.07	.000

Parovi odlika autoriteta	95% CI		t	p
	LL	UL		
Moralne vrline/Uticaj	0.37	0,61	8.10	.000
Znanje/Lične osobine	0.17	0.36	5.66	.000
Znanje/Položaj u društvu	0.59	0.82	12.01	.000
Znanje/Uticaj	0.56	0.79	11.59	.000
Lične osobine/Položaj u društvu	0.32	0.54	7.75	.000
Lične osobine/Uticaj	0.29	0.51	7.20	.000
Položaj u društvu/Uticaj	-0.12	0.06	-0.55	.577

* CI= Confidence interval (interval pouzdanosti); LL=lower limit (donja granica); UL=uper limit (gornja granica).

U Tabeli 1. uočljivo je da se ispitivane odlike autoriteta statistički značajno razlikuju. Jedini izuzetak je nalaz da statistički značajne razlike ne postoje između procena ispitanika kada se radi o položaju u društvu i uticaju.

RAZLIKE U PROCENAMA PO KARAKTERISTIKAMA AUTORITETA IZMEĐU ISPITANIKA U ODNOSU NA ISPITIVANE SOCIJALNE VARIJABLE

Kada se radi o razlikama između ispitanika u odnosu na pol, u procenama odlika autoriteta, rezultati t-testa (Independent Sample Test) pokazali su da se moralne vrline ($t(653) = -3.849, p < .000$) procenjuju statistički značajno višim vrednostima kod devojaka ($M=4.20, SD=0.98$) nego kod mladića ($M=3.89, SD=1.08$).

Rezultati jednosmerne analize varijanse (ANOVA), pokazali su da između ispitanika, u odnosu na godinu studija, u procenama odlika autoriteta, postoje statistički značajne razlike, kada se radi o stručnosti ($F(2,654)=9.482, p < .000$), moralnim vrlinama ($F(2,654)=4.969, p < .007$), i znanju ($F(2,654)=10.510, p < .000$). Primena post hoc Tukey testa pokazala je da studenti treće godine sve tri odlike (stručnost $M=4.21, SD=1.05$, moralne vrline $M=4.29, SD=0.93$, znanje $M=4.56, SD=0.71$) procenjuju značajno višim vrednostima i od studenata prve godine ($M=3.70, SD=1.22$, moralne vrline $M=3.98, SD=1.08$, znanje $M=4.14, SD=1.02$), i od studenata druge godine (stručnost $M=3.78, SD=1.17$, moralne vrline $M=3.98, SD=1.03$, znanje $M=4.13, SD=1.01$). Studenti prve i druge godine se u procenama po odlikama autoriteta ne razlikuju statistički značajno.

Rezultati jednosmerne analize varijanse (ANOVA), pokazali su da između ispitanika, u odnosu na način na koji finansiraju studije, u procenama odlika autoriteta ne postoje statistički značajne razlike. Takođe, kada se radi o razlikama između ispitanika, u odnosu na samoprocenu socijalnog statusa i u odnosu na stručnu spremu roditelja, u procenama

po odlikama autoriteta, primenjena analiza varijanse nije pokazala statistički značajne razlike.

DISKUSIJA

Rezultati istraživanja, dobijeni na osnovu procene ispitanika, pokazuju da je *znanje* najznačajnija odlika koja karakteriše autoritet lidera. Može se reći da je ovakav nalaz delimično bio i očekivan, s obzirom na to da se u literaturi o tipovima autoriteta jasno razdvaja tip autoriteta koji počiva na znanju, dakle epistemički tip (Bocheński, 1974; De George, 1985) ili kognitivni tip (Wilson, 1983), od tipa autoriteta koji počiva na obavezama i kontroli. Interesantno je da je prethodno uočeno (Neiman, 1986) da, čak i autoritet koji se temelji na obavezama i kontroli mora, bar delom, biti utemeljen i na znanju.

Takođe se pokazalo da se ispitanici međusobno, u odnosu na godinu studija, značajno razlikuju u procenama odlika autoriteta kada se radi o znanju. S obzirom na to da se treća godina, u odnosu na prvu i drugu godinu, karakteriše, pored procena stručnosti i moralnih vrlina, i značajno višim procenama znanja kao odlike autoriteta, može se pretpostaviti da sa sticanjem znanja i ekspertize kod naših ispitanika rastu i očekivanja za znanjem, ekspertizom i moralnim vrednostima koje se projektuju na autoritet. U ovom radu se ponuđene odlike autoriteta lidera mogu razumeti u kontekstu u kom autoritet spominje Životić (1969), a to je da pojedinac prihvata autoritet kao projektovanu vrednost.

Moralne vrline su druga po važnosti odlika autoriteta lidera u svojoj oblasti. Dobijeni rezultati procena ispitanika nisu iznenađenje, imajući u vidu ranije konstatacije (Origgi, 2005) da se autoritet odnosi i na moć, koja se zasniva na pouzdanosti proistekloj, pored ostalog, i iz moralnih vrlina. Različiti autori (Origgi, 2005; Goodwin, 1988; Weber, 1976) ugled i dostojanstvo ubrajaju u odrednice autoriteta, dok Zimel (Simmel, 1908) potencira razliku u moći autoriteta stečenu na osnovu „ugleda jednog lica”, od moći putem „ugleda poglavarske vlasti”. Interesantno je da se ova odlika izdvojila kao veoma značajna u kontekstu liderstva, što govori o značaju uloge lidera u promovisanju *etičke* dimenzije poslovanja. Naši ispitanici, očigledno, prave jasnu distinkciju između etičkog i neetičkog liderstva, što je u suprotnosti sa prevladajućom doktrinom etičkog relativizma, odnosno mita o amoralnom biznisu (Friedman, 1970; De Džordž, 2003), formulisanog kroz stanovište da nijedan oblik liderstva nije moguće okarakterisati kao neetički.

Značajan je i nalaz o razlikama u procenama odlika autoriteta između ispitanika u odnosu na pol. Naime, rezultati pokazuju da se moralne vrline procenjuju statistički značajno višim vrednostima kod devojaka, nego kod mladića. Dobijeni nalazi ukazuju na još uvek prevladajuću patrijarhalnu kulturu, koja u vaspitanju i ukupnom životu

žena nameće poželjnu matricu ponašanja sa inkorporiranom moralnom dimenzijom, mnogo češćom nego kod muškaraca.

Rezultati pokazuju da se procene ispitanika, vezane za *lične osobine* autoriteta lidera, rangiraju odmah iza moralnih vrлина. Nedostatak ovog istraživanja je u tome što nije precizirano koje su to lične osobine na koje misle naši ispitanici. Tako bi u daljim istraživanjima trebalo proveriti da li postoji poklapanje ličnih osobina autoriteta lidera, kako ih vide ispitanici, sa onima koje se najčešće izdvajaju u literaturi (Grubić-Nešić, 2008; Origgi, 2005; Vukadinović, 2005; Greenberg, Baron, 1998; Bitel, 1997), a to su: emocionalna inteligencija, samopouzdanje, odlučnost, hrabrost i inicijativnost, demokratski orijentisana ličnost, kreativnost, integritet, dostojanstvo i jasna očekivanja. U vezi sa ličnim osobinama, Grubić-Nešić (2008) navodi da su perfekcionizam, autoritarnost i destruktivnost osobine koje ne doprinose liderstvu, te bi u budućim istraživanjima bilo značajno empirijski proveriti da li postoji povezanost ovih osobina sa autoritetom lidera kod naših ispitanika.

Rezultati su pokazali da ispitanici *stručnost* procenjuju kao značajnu odliku autoriteta lidera u svojoj oblasti, ali, s obzirom na značaj stručnosti autoriteta koji se ističe u literaturi (Goodwin, 1988; Schellens, Verhoven, 1994; Origgi, 2005), naši rezultati su ispod očekivanih. S jedne strane, stručnost jeste karakteristika koja definiše autoritet (Goodwin, 1988; Schellens, Verhoven, 1994; Origgi, 2005), ali, sa druge strane, u kontekstu liderstva, ovaj rezultat može se objasniti nalazima različitih autora (Grubić-Nešić, 2008; Greenberg, Baron, 1998; Bitel, 1997; Friedman, 1970; De Džordž, 2003; Ratković-Njegovan, 2009), prema kojima autoritet lidera počiva na moralnim vrlinama i ličnim osobinama koje su, za naše ispitanike, prioritetne u odnosu na stručnost.

Rezultati ovog istraživanja su pokazali da su *položaj u društvu* i *uticaj* najmanje značajne odlike autoriteta lidera. Kako se prema izvorima moći lidera (Grubić-Nešić, 2008) može razlikovati moć znanja, zatim moć ličnosti, ali i moć uloge na koju bi se ovaj naš nalaz odnosio, konstatovali smo da je ovakav rezultat očekivan. U tom smislu, uočljivo je da naši ispitanici uz autoritet lidera prvenstveno vezuju odlike koje se vezuju za lična obeležja kao što su: znanje, lične osobine i sl.

U kontekstu poslovanja i rukovođenja, mnogi autori (Bass, 2008; Conger, 1985; Katz, Kahn, 1978; House, 1977; Berlew, 1974; Dow, 1969; Berger, 1963) ističu harizmatičnost kao centralnu odliku lidera. U tom smislu, dobijene rezultate koji ukazuju da su za naše ispitanike značajne odrednice autoriteta lidera znanje i moralne vrline, treba razumeti u odnosu na kontekst samog istraživanja. Ispitanici koji su vršili procene različitih odlika autoriteta lidera su studenti za koje je, donekle, očekivano da, s obzirom na kontekst studiranja u kom se nalaze, najviše vrednuju znanje i moralne vrline.

Analizirajući nalaze istraživanja, stičemo opšti uvid u to koje odlike autoriteta naši ispitanici doživljavaju kao bitne za liderstvo. Tako su znanje i moralne vrline vodeće odlike autoriteta lidera u svojoj oblasti, dok bi položaj u društvu i uticaj bili, samo

pratioci, za koje se, čak, može konstatovati da proističu iz prethodno navedenih prioriteta. Autoritet u kontekstu liderstva, kao što je rečeno, predstavlja značajnu stavku mentalnog i socijalnog razvoja mladih ljudi. U ovom istraživanju smo pokušali da, na temu poželjnih osobina savremenog lidera, bar delimično utvrdimo „generacijsko mišljenje” (Mannheim, 1978) mlade populacije koja upravo stasava i uključuje se u tokove rada. Realno je očekivati da će se mnogi od njih oprobati i na liderskim položajima.

Na kraju, može se zaključiti da dobijeni rezultati upućuju na to da je složenom fenomenu autoriteta lidera i još neprokrčenoj praksi liderstva, potrebno prići interdisciplinarno i istraživati ih u kontekstu sprege svih perspektiva koje se autoritetom bave, što bi bio sledeći obavezujući istraživački korak.

LITERATURA

- [1] Bass, B. M., (2008) *The Bass handbook of leadership: Theory, Research, and Managerial Applications*, New York, Free Press
- [2] Berger, P. L., (1963) *Charisma and religious innovation: The social location of Israelite prophecy*, „American Sociological Review”, 28, pp. 940–950, New York, American Sociological Association
- [3] Berlew, D. E., (1974) *Leadership and organisational excitement*, „California Management Review”, 17 (2), pp. 21–30, Berkeley, University of California
- [4] Bitel, L., (1997) *Liderstvo*, Beograd, Clio
- [5] Blake, R. R., Mouton, J., (1964) *The Managerial Grid: The Key to Leadership Excellence*, Houston, Gulf Publishing Co.
- [6] Bocheński, J. M., (1974) *An analysis of authority*, in: Adelman, F. J. (ed.), „Authority”, pp. 56–85, The Hague, Martinus Nijhoff
- [7] Bojanović, R., (1979) *Psihologija međuljudskih odnosa*, Beograd, Nolit
- [8] Bojanović, R., (2004) *Autoritarni pogled na svet*, Beograd, Centar za primenjenu psihologiju
- [9] Bošnjak, B., (1969) *Filozofija i autoritet*, „Praxis”, br. 3–4, str. 371, Zagreb, Hrvatsko Filozofsko društvo
- [10] Conger, J., (1985) *Charismatic leadership in business: An exploratory study*, unpublished doctoral dissertation, Boston, Harvard Business School
- [11] De Džordž, R. T., (2003) *Poslovna etika*, Beograd, Filip Višnjić

- [12] De George, R. T., (1985) *The Nature and Limits of Authority*, Kansas, University Press of Kansas
- [13] De Jouvenel, B., (1955) *De la souveraineté*, Paris, M.-T. Génin
- [14] Dow, T. E., (1969) *The theory of charisma*, „Sociologica Quarterly”, No. 10, pp. 306–318, Hoboken, New Jersey, Wiley-Blackwell
- [15] Đorđević, J., (1973) *Autoritet i vlast*, „Politički sistem”, str. 102–105, Beograd, Privredni pregled
- [16] Fayol, H., (1949) *General and Industrial Management*, London, Pitman
- [17] Friedman, M., (1970) *The Social Responsibility of Business is to Increase Its Profits*, „The New York Times Magazine”, September 13
- [18] Fromm, E., (1989) *Bekstvo od slobode*, Zagreb, Naprijed
- [19] Golubović, Z., (1973) *Čovek i njegov svet*, Beograd, Prosveta
- [20] Golubović, Z., (2003) *Principi moralnosti i princip slobode*, „Filozofija i društvo“, br. 21, str. 97–106, Beograd, Institut za Filozofiju i društvenu teoriju
- [21] Goodwin, J., (1998) *Forms of authority and the real ad verecundiam*, „Argumentation“, No. 12, pp. 267–280,
- [22] Grinberg, Dž., Baron, R., (1998) *Ponašanje u organizacijama*, Beograd, Želnid
- [23] Grubić-Nešić, L., (2008) *Znati biti lider*, Novi Sad, AB Print
- [24] Gruden, V., (2007) *Autoritet*, „Zdrav život – obiteljski časopis o zdravlju”, br. 53
- [25] Havelka, N., (1992) *Socijalna percepcija*, Beograd, Zavod na udžbenike i nastavna sredstva
- [26] House, R. J., (1977) *A 1976 theory of charismatic leadership*, in: Hunt, J. G., Larson, L. L., (eds.), „Leadership: the cutting edge”, pp. 189–207, Carbondale, IL, Southern Illinois University Press
- [27] Kane, S., (2010) *The Multigenerational Workforce: Managing and Motivating Multiple Generations in the Legal Workplace*, <http://legalcareers.about.com/od/practicetips/a/multigeneration.htm>, preuzeto 5. decembra 2010.
- [28] Katz, D., Kahn, R. L., (1978) *The social psychology of organisations*, New York, Wiley

- [29] Lapsley, D. K., Harwell, M. R., Olson, L. M., Flannery, D., Quintana, S. M., (1984) *Moral judgement, personality and attitude to authority in early and late adolescence*, „Journal of Youth and Adolescence”, No. 13(6), pp. 527–542
- [30] Levy, K. S. C., (2001) *The Relationship between Adolescent Attitudes towards Authority, Self-Concept, and Delinquency*, „Adolescence”, No. 36(142), pp. 336–346
- [31] Lukes, S., (1987) *Perspectives on Authority*, in: Pennock, J., Chapman, J. (eds.) „*NOMOS, XXIX: Authority Revisited*”, pp. 141–154, New York, New York University Press
- [32] Mannheim, K., (1978) *Das Problem der Generationen*, in: Kohli, M. (Hg), „*Soziologie des Lebenslaufs*”, s. 38–54, Neuwied, Luchterhand
- [33] Milgram, S., (1974) *Obedience to authority: an experimental view*, New York, Harper & Row, Publishers, Inc.
- [34] Murray, C., Thompson, F., (1985) *The representation of authority: an adolescent viewpoint*, „Journal of Adolescence”, No. 8(3), pp. 217–229
- [35] Neiman, A., (1986) *Education, Power, and the Authority of Knowledge*, „Teachers College Record”, No. 88(1), pp. 64–80, New York, Teachers College, Columbia University
- [36] Neuman, F., (1974) *Demokratska i autoritarna država*, Zagreb, Naprijed
- [37] Origg, G., (2005) *What does it Mean to Trust in Epistemic Authority?* „7th Annual Roundtable of Philosophy of Social Science”, New York, Columbia University, Barnard College
- [38] Ratković-Njegovan, B., Bajac, M., (2007) *Sociološke teme*, Novi Sad, Visoka poslovna škola strukovnih studija
- [39] Ratković-Njegovan, B., (2009). *Poslovna etika*, Novi Sad, Fakultet tehničkih nauka
- [40] Raviv, A., Bar-Tal, D., Raviv, A., Biran, B., Sela, Z., (2003) *Teachers' Epistemic Authority: Perceptions of Students and Teachers*, „Social Psychology of Education”, No. 6(1), pp. 17–42
- [41] Rigby, K., (1990) *Youth and their attitudes towards institutional authorities*, in: Heaven, P. C. L., Callan, V. J., (eds.), „*Adolescence: Australian perspectives*”, Sydney, Harcourt Brace Jovanovich

- [42] Rigby K., Schofield, P., Slee, P. T., (1987) *The similarity of attitudes towards personal and impersonal types of authority among adolescent school children*, „Journal of adolescence”, No. 10(3), pp. 241–253
- [43] Rigby, K., Rump, E. E., (1981) *Attitudes toward Parents and Institutional Authorities during Adolescence*, „Journal of Psychology”, No. 109(1), pp. 109–118
- [44] Rigby, K., Densley, T. R., (1985) *Religiosity and attitude toward institutional authority among adolescents*, „The Journal of social psychology”, No. 125(6), pp. 723–728
- [45] Rigby, K., Mak, A. S., Slee, P. T., (1989) Impulsiveness, orientation to institutional authority, and gender as factors in self-reported delinquency among Australian adolescents, „Personality and individual differences”, No. 10(6), pp. 689–692
- [46] Rot, N., (1994) *Osnovi socijalne psihologije*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- [47] Russell, B., (1974) *Authority and the Individual*, London, Unwin Books
- [48] Schellens, P. J., (1985) *Redelijke argumenten: Een onderzoek naar normen voor kritische lezers* [Reasonable arguments: A study on criteria for critical reading], Dordrecht, Foris
- [49] Schellens P. J., Verhoeven, G., (1994) *Argument en tegenargument. Analyse en beoordeling van betogende teksten* [Argument and counterargument. The analysis and evaluation of argumentative texts], Groningen, Martinus Nijhoff
- [50] Sennett, R., (1980) *Authority*, London, WW Norton
- [51] Simell, G., (1908) *Soziologie: Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung*, Leipzig
- [52] Spencer, M. E., (1970) *Weber on legitimate norms and authority*, „The British Journal of Sociology”, No. 21(2), pp. 123–134
- [53] Vukadinović, M., (2005) *Razlike u procenama značajnosti karakteristika lidera u pogledu kvaliteta rada*, zbornik radova: „Na putu ka dobu znanja – III savetovanje”, str. 647–658, Novi Sad, Fakultet za menadžment
- [54] Walton, D. N., (1997) *Appeal to expert opinion: Arguments from authority*, Pennsylvania, The Pennsylvania State University Press
- [55] Weber, M., (1976) *Privreda i društvo I, II*, Beograd, Prosveta

- [56] Wilson, P., (1983) *Second-hand knowledge: An inquiry into cognitive authority*, Westport Connecticut, Greenwood Press
- [57] Woods, J., & Walton, D., (1974) *Argumentum ad Verecundiam*, „Philosophy and Rhetoric”, No. 7, pp. 135–153
- [58] Zimel, Dž., (1969) *O nadređenosti i podređenosti*, in: Parsons, T., Shils, E., Naegele K. D., Pitts, J. R., (eds.), „Teorije o društvu: osnovi savremene sociološke teorije, Prva knjiga”, str. 518–529, Beograd, Vuk Karadžić
- [59] Životić, M., (1969) *Čovek i vrednosti*, Beograd, Prosveta

Primljeno: 09.12.2010.

Odobreno: 08.03.2011.